

MİLLET HÂLİNDE YAŞAMAK VE AÇILIM

PROF. DR. ŞERİF AKTAŞ*

Toplum olaylarını değişmez kurallara bağlamak elbette zor; ancak var olandan ve yaşanandan hareketle bu hadiselerin temel değerleri ve oluşumları üzerinde isabetli hükümler vermek mümkün. Zamanımızda millet hâlinde yaşayan toplulukların hemen hepsi, belli merhalelerden geçerek bu seviyeye gelmiştir. Bu merhalelerin ilki, epik zihniyetin hâkim olduğu kavmî dönemdir. Bu zihniyetin özünde, insanlığın çocukluk dönemine özgü duygu ve düşünceyle şekillenmiş üstün ve idare eden güçle birlikte yaşamak, insani ve tabiatı bu üstün gücün sağladığı bütünlük ve birliktelik içinde ele almaktır. Bu dönemde akıl ve dünyevi gerçeklik, muhayyilenin gölgesi altında varlıklarını güç hissettirirler, seslerini zor duyururlar. Toplumda iş bölümü en alt seviyededir. Kişi, insani ihtiyaçlarının tamamını kendi becerisi ve gücüyle karşılamaktadır; o, insanla olduğu kadar doğayla da iç içedir. Birlikte yaşamayı, kavmî özellikler etrafında oluşan yaşama şartları düzenler denilse yeridir. Üstün değerlerin mitik düşünce ve tavır etrafında olduğu söylenmektedir. Böyle bir dönemde bile, aynı soydan ve topluluktan oluşan bir insan grubunun yalnız yaşadığından söz etmek ne ölçüde doğrudur?

İnsan hemen her dönemde başkasıyla ilişki kuran, ötekiyle ilişkisinde kendini gerçekleştiren bir yaratıktır. Yaşama zevkinin gelişmesinde ve dünyevi olanla mücadelesinde insanın bu hâlinin gözden uzak tutulmaması yerinde olur. Aksi hâlde aynı bölgede farklı insan topluluklarının gerçekleştirdiği mitolojik eser ve

* Gazi Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

onlara vücut veren duygu, düşünce ve etkinliklerin benzerliklerini açıklamak ve yorumlamak mümkün olmaz. Birlikte yaşayan varlık olarak insan, bir merkezden dışa açılan art arda daireler hâlinde oluşan ilişki ağında, ötekiyle ilişki içinde, kendisini ve çevresini idrak eder. Dili, duygusu ve düşüncesi bu ilişkiyle şekillenir. Destani dönemde ortaya koyulmuş zamanımıza intikal eden her eser, bu hususlardan birini veya birkaçını ifade eder ve dikkatlere sunar. Bu dönemde henüz devletlerin teşekkül etmediği, bireysellikten “ayrışmamış yaşayan tümlüğün” bir kahramanın varlığında şekil alıp ve onda kendini tanıdığı söylenir. Kısacası evrensel olanla bireysel olanın birliği hâkim durumdadır. İşte millete vücut verecek üstün değerler, böyle bir dönemde kişinin doğa, insan ve toplumla mücadelesi esnasında kendiliğinden tohumlanır. Bu bakımdan mitolojik dönemde ortaya koyulmuş eserler son derece önemlidir.

İnsan hemen
her dönemde
başkasıyla ilişki
kuran, ötekiyle
ilişkisinde
kendini
gerçekleştiren
bir yaratıktır.

Sözü edilen kavmî dönemi, semavi dinlerden birinin hâkim olduğu dinî dönem izler. Ancak bir dönemden diğerine geçişin kolay olmadığı ve zaman istediği gözden uzak tutulmamalıdır. Dinî dönemde varlığın kendisi başta olmak üzere her şeyin Allah tarafından yaratıldığı ve düzenlendiği ve bu yaratıklardan biri olan insana sunulduğu açıktır. Onun dünyadaki vazifesinin de kalbi ve beyniyle, kendisine bildirilenleri yerine getirmek olduğu; görevlerini yerine getirenlerin öte dünyada mükâfatlandırılacağı, getirmeyenlerin de cezalandırılacağı bildirilir. Aynı dine inanan insanlar inanç, ibadet ve seremonilerin birlikteliği sebebiyle birbirlerine yakınlaşırlar. Bu döneme “ümme devri” denmektedir. İnsan, sonsuz mutluluğa ve saadete kavuşmak için hayatını dinî emir ve isteklere göre

düzenler. Bu emir ve isteklerin toplum hayatını şekillendirdiğini söylemeye bile ihtiyaç yok. Yeni bir dine inanmanın yarattığı dinamizm; çeşitli alanlarda son derece ciddi eserler, örnek tipler ve unutulmaz etkinliklere yol açmıştır. Ayrıca inanmak, insanın ve insanlığın vazgeçemeyeceği varlık şartlarından biridir. Her türlü etkinliği iman çevresinde ele almak, değerlendirmek ve yorumlamak insanı yalnızca inanan bir varlık olarak görmektir. Onun birlikte yaşayan, değerleri duyan, anlaşılan, merak eden, öğreten ve öğrenen, yapıp eden, isteyen, bir şeye kendini veren, sanatın ve tekniğin yaratıcısı olan bir varlık olduğunu hatırlamakta da yarar var.

Ümme döneminde, yani imanın bütün insani değerleri ve davranışları şekillendirdiği zaman diliminde insanlık dinin getirdikleri ve bireysel imanın kazandırdıklarıyla cidden zenginleşmiştir. Bu dönemde insan ve insanlık, yeryüzünde gerçekleştirdiği gelişmenin önemli merhalelerinden birini idrak et-

miştir. Bu gelişmeyi inkâr etmek veya yok saymak mümkün değil. Bireysel imanın ve dinin değil ama din etrafında yaşama tarzının, insani istek ve davranışlarının oluşturduğu bilgi ve kültür birikimi aklın ve iradenin müdahalesini âdeta davet eder. Bu müdahale, Batı'da Rönesans ile kendisini kuvvetle hissettirmeye başlar. Böylece insan ve insanlık için yeni bir dönem açılır. Bu dönemde insani akıl ve duygu merkezde yer almakta; birey ve toplum seviyesinde her türlü etkinliğin, aklın kural ve kullanımlarından hareketle, düzenlendiği görülmektedir. Beyin-kalp, başka bir söyleyişle düşünce-duygu diyalogu ile geçmiş yorumlanır; hâlin her türlü istek ve görünüşü değerlendirilir. Bu gayretler sonucu ortaya koyulan, birbirini tamamlayan ve açıklayan, düşünceyle, ilimle ve teknikle ilgili hususlar yeni bir döneme vücut verir. Sözü edilen döneme bugün "modern dönem" denilmektedir. Bu zaman diliminde yeryüzünde yaşayan insan, hâldeki görünüşü, geçmişte kazandığı tecrübeler, gelecek endişesiyle varlık içinde kendisini bir değer olarak görür ve ele alır. Her türlü insan etkinliğinin merkezinde insan vardır. Bu insan zamanın getirdiği her türlü yeniliğe açıktır. Oluş hâlindeki akışı problem olarak ele alır; anı şekillendiren yakın ve uzak geçmişi, birlikte yaşadığı insan kitlesinin sahip olduğu birikimden yola çıkarak değerlendirir. Dikkat, insana ve onun dünyevi olan ile ilişkisine yönelmiştir. Günümüzde millet olarak adlandırılan insan toplulukları, yukarıda ana hatları belirtilmeye gayret edilen böyle bir gelişmenin ürünüdür. Oluşmuş ve oluşmakta olan milletler, doğal akış içinde, uzun asırlar boyu kendilerine vücut verecek değerler dünyasını kendiliğinden hazırlamışlardır. Bunun için bir topluluğun millet hâlinde yaşama seviyesine ulaşması birkaç kişinin istek ve iradesiyle gerçekleşmez. Tarihî zaman içinde kazanılmış tecrübe, birikim, zenginleştirilmiş dil, işlenmiş kültür, insanlığa sunulmuş eserler, geliştirilmiş insani ilişkiler ağı gibi birçok hususa ihtiyaç vardır. Milletler arasındaki farklılıkları da bu benzeri hususlar belirler. Zaten hiçbir millet bir diğerrinin ne taklididir ne de kopyası. Her millet, kendi şartlarına göre kendisini meydana getiren kültür ve zevkten hareketle inşa edilmiş organik bir birlik olarak ortaya çıkar ve öyle devam eder.

Yukarıdaki satırlarda kavmî dönem, ümmet dönemi ve modern dönemin birbirini izlediğini söyledik; milletlerin bilinmeyen başlangıçtan günümüze kültür ve zevk alanında doğal bir gelişme sonucu oluştuğunu sezdirmek istedik. Her milletin sosyal, siyasal çok yönlü organik bir birlik olduğunu belirttik. Onun yalnızca etnik bir köken üzerine kurulmadığını, farklı etnik unsurların millet hâlinde yaşama iradesi etrafında birleşerek millet adıyla anılabilecek organik siyasasi ve sosyal birliğe vücut verebileceklerini de dile getirmek istiyoruz. Ancak organik birlik bir defa vücut bulduktan sonra kendi şartlarında zaman içinde gelişerek zenginleşir, güç ve kuvvet kazanır. Onu, farklı zaman dilimlerinde yeniden inşa etme gayretleri, bu yapıyı her an bozma anlamına gelir. Bu da ne doğrudur ne de mümkün.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, özellikle İkinci Meşrutiyet sonrasında aydınların millet hâlinde yaşama iradesi etrafında birleşmeleri İmparatorluktan millete geçişi sağlamıştır. Bu bir akıştır, günün şartları farklı etnik unsurları ortak kültür, zevk ve tarihî değerlerden hareketle **Türk milleti** adı altında birleştirmiştir. Tarihî tecrübe, kültür ve zevk birikimi, hayatın her alanında gerçekleştirilmiş başarılar, insanın her hâli ve düşüncesini ifadeye imkân veren dil dikkate alınarak bu millete Türk milleti adı verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Türklerin "millet-i hâkime" oldukları da unutulmamalıdır. Bu milletin bünyesinde yer alan diğer etnik unsurlardan hangisi kültür, dil, zevk, yaşama tecrübesi, dil ve temsil kabiliyeti bakımından Türklerden daha zengindir? Türkler, az önce belirttiğimiz üç büyük dönemde de başarıları ve yakınlarındakileri koruyuculuğuyla dikkati çekmektedir. Bu ortak millete Türk adının verilmesi son derece doğaldır. O dönemde de bugün de başka hiçbir ad düşünülmemiştir. Herkes bunun Anadolu'da ve Rumeli'de yaşayan farklı etnik kökenlerden gelen insanların oluşturduğu millete verilen ad olduğunu bilir. Fransızlar başta olmak

Tarihî tecrübe, kültür ve zevk birikimi, hayatın her alanında gerçekleştirilmiş başarılar, insanın her hâli ve düşüncesini ifadeye imkân veren dil dikkate alınarak bu millete Türk milleti adı verilmiştir.

üzere Avrupa'da millet hâlinde yaşayan insan toplulukları böyle değil midir? Sözümlü ettiğimiz kavmi dönem, dinî dönem ve milletlerin oluştuğu modern dönemlerde birlikte yaşayan insan kitleleri zamanın örsünde dövüle dövüle bir yapı ve görünüm kazanırlar ve kimliklerini bu yapı içinde geliştirirler, zamanın gerekli kıldığı ihtiyaçlara birlikte cevap ararlar. Kültür kimliğinde arıza olmayan, birlikte yaşadığı insanlarla beraber gelişmeyi ve geleceği şekillendirmeyi düşünen, her bakımdan sağlıklı kişi ve gruplar, millet hâlinde yaşama iradesiyle gerçekleştirdikleri ortak millî toplumun varlığına imanla bağlanırlar. Bu onların daha iyi ve güzeli istemelerine, yapılan kusurları ve görülen eksiklikleri söylemelerine engel değildir. Ancak kurulmuş millî birliği bölme ve parçalama gayretleri, kendilerini başka bir milletten sayma gayretleri, ortak kültür ve zevki geliştirmeye engel çıkarma çabaları isyan hâlini düşündürür. Bu da en büyük suçtur.

Türk milletini oluşturan etnik unsurlardan biri Kürtlerdir. Bunu bilmeyen yok. Türklerin hepsinin aynı kökten geldiğini söylemek de oldukça zor. Mesele kişinin kendisinin Türk olduğunu kabulde gizlidir. Bu gerçekliği söylemek bile fazla. Birlikte millet hâlinde yaşama iradesinde birleştikten sonra bu ayrım bilinçli olarak tarihe terk edilmeliydi. Ortak değerlerin zamanın getirdiği imkânlarla yorumlanıp zenginleştirilmesi, yüceltilmesi gerekirdi. Anadolu'nun her köyünde farklı bir millete vücut verecek kültür birikimi vardır. Bunu gençlik yıl-

larım da Bayburt'un köylerinde gözlemledim. Yani farklılıklar üzerinde durulursa farklı kültür ve yaşama tarzı ile bizi zenginleştiren her kasabayı, her ili bir diğ erinden ayırmak gerekir. Karadeniz kıyısındaki yaşlı bir kadınla Muğla'da yaşayan aynı yaştaki kadının aynı dili konuşarak anlaşmaları mümkün değil. Kürtlerin konuşmak istedikleri fakat bir türlü anlaşamadıkları bir dil var. Bu dil Türkçe değil. Türkiye'deki dilciler ve kültür adamları Fransa'dan ve diğer başka ülkelerden önce bu dili inceleyip dil bilim bakımından değerini ortaya koysalardı önemli bir hizmeti gerçekleştirmiş olurlardı. Türkiye'de feodal yapının varlığını yoğun olarak sürdürdüğü bölge de Kürtlerin yaşadıkları bölgedir. Müslümanlık etrafında oluşan, ama dinle ilgisi bulunmayan bir yaşama tarzı da yine aynı bölgede insanlar arasındaki ilişkileri şekillendirmektedir. Bunlar ve benzeri problemler üzerinde durularak geleceğin daha iyi olmasına zemin hazırlanabilirdi. Ancak doksan yılda alınan yol hiç de küçümsenecek gibi değil.

XX. yüzyıl başlarındaki Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile günümüzün Doğu ve Güneydoğu Anadolu'su karşılaştırıldığında gelişme ve değişme hızı sanıldığı ve yaygın olarak söylendiği gibi hiç de az değil. Bu arada şunu da hatırlatmakta yarar var. Bölgenin gelişmesi o bölgede yaşayan insanla da ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu bölgeye az para verdiğini söylemek doğru olmaz. Feodal yapı, verilen paranın halkın hayatını değiştirmesine engel olmuştur. Bu da ayrı bir problemdir. Günümüzde de Türkiye'de vergi vermeden yaşayan insanların büyük çoğunluğunun sözü edilen bölgelerde bulunduğu söylenmektedir. Milletçe gelişip kalkınmamıza Güneydoğu Anadolu'da yaşayanların engel olduklarını söyleyenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Daha birçok problem çözüm beklemekte. Eğer Türkler ve Kürtler aynı milletin iki farklı unsuru ise, bu millet de İmparatorluk sonrasında vücut bulmuş ise modern bir milletin üzerinde durması gereken problemler, ortak bir gelecek perspektifiyle ele alınmalı ve çözümlenmelidir. Taraflardan biri diğerini istismara yoneliyor, her istediğini elde etmek için bütün yolları meşru sayıyorsa taviz vererek hiçbir problemin ortadan kalkmadığı hatırlanmalıdır. Bilinmelidir ki millet hâlinde yaşamak bazı sorumlulukları da beraberinde getirir; bilinmelidir ki isyan suçtur, her suçun da cezası vardır; yine bilinmelidir ki farklı zamanlarda elde edilen imkânlarla Türk milletinin dışında ayrı bir millet olmaya Kürtlerin yaşama tarzı imkân ver-

Bilinmelidir ki millet hâlinde yaşamak bazı sorumlulukları da beraberinde getirir; bilinmelidir ki isyan suçtur, her suçun da cezası vardır; yine bilinmelidir ki farklı zamanlarda elde edilen imkânlarla Türk milletinin dışında ayrı bir millet olmaya Kürtlerin yaşama tarzı imkân vermez; kültür ve zevk birikimleri, devlet tecrübeleri yetmez.

mez, kültür ve zevk birikimleri, devlet tecrübeleri yetmez. Birlikte millet hâlinde geleceğe hazırlanmak her iki grubun da yararınadır. Bunun için ülkeyi yönetenlerin, Türk milletini bütün hâlinde geleceğe taşıyacak ideallerde herkesi birleştirme sorumlulukları vardır. Onlar, isyan ve ihaneti cezasız bırakmamak gerektiğini, tavizin günü kurtarma dışında hiçbir şeye hizmet etmediğini herkesten iyi birmeliler.

Günümüz dünyasında millet hâlinde yaşama iradesini ve heyecanını kaybeden farklı grupların aynı millet çatısı altında birbirlerini istismar ettikleri de göz-

Hâli düzenlemek ve geleceği şekillendirmekle görevli kişi ve gruplar, yeniden millet olunamayacağına akıldan çıkarmadan mevcudu geliştirip zenginleştirerek birlikteliğin kuvvetlenmesini sağlayacak tedbirleri almalıdır.

den uzak tutulmamalıdır. Mahallî dili, kendi çevresinde kendi şivesiyle konuşmanın, insanı düşündüren zevk verici, masum ve sevimli bir tarafı vardır. Ancak ayrı bir dille eğitim, belli bölgelerde özerklik gibi hâller herkese Yugoslavya'yı düşündürmektedir. Kardeş dediğimiz Kürtlerin, Türkleri aptal yerine koymaya hakları olduğunu sanmıyorum. Ortada terör varsa, bu terörün kaynağı ve güç aldığı yer Kürtler ise çözümü de onlar bulmalılar. Bugünkü durumda Kürtlerin Türklerden ayrı bir topluluk hâlinde yaşamak istedikleri düşüncesi Türkler arasında yayılmaktadır. Bunun sorumlusu da onları hep koruyan, destekleyen, kendilerini politikacı sayan aşiret hayatını sürdürmekte yarar sağlayan insanlardır. Onlar, olaya taraf olanlarla birlikte, Türklerle beraber millet hâlinde yaşamamanın kendilerine maddi ve manevi olarak neler kazandırdıklarını vakit geçmeden düşünmeliler. Ülkeyi yönetenler de bu gerçekliği onlara açık ve net biçimde hatırlatmalılar. Öyle sanıyorum ki ortada sorun yok; daha fazlasını almak, daha rahat yaşamak düşüncesiyle farklı görünen insanlar ve feodal yapının insafsızca ezdiği kişiler var. Hâli düzenlemek ve geleceği şekillendirmekle görevli kişi ve gruplar, yeniden millet olunamayacağına akıldan çıkarmadan mevcudu geliştirip zenginleştirerek birlikteliğin kuvvetlenmesini sağlayacak tedbirleri almalıdır. Ortak ideallerde milletin tamamına şevk ve heyecan vermek bu tedbirlerin başında yer alır. Böyle ideallerde birleşme gerçekleşmiyorsa milletin varlığını ve birliğini sürdüreceği araç ve vasıtaları bulmak ve uygulamakla görevli kişi ve kuruluşlar harekete geçirilmelidir. Her bireyin sorumluluğu olduğu gibi millete vücut veren her grubun da sorumlulukları olduğu anlaşılacak bir ve tavırla bildirilmelidir. Bir grubun kapris ve ihtiraslarını tatmin etmek için diğerlerinin zarar görmesi hâlinin uzun müddet devam etmeyeceği açıkça bildirilmelidir. Zoraki birlikteliğin millet hâlinde yaşamamanın ruhuna uygun düşmediği değişik biçimlerde ortaya konarak her grubun kendi hâlini değerlendirmesine zemin hazırlanmalıdır. ■